

Joan Manuel del Pozo: «L'educació no és l'entrenament per a la vida, ja és el partit»

El filòsof creu que «hi ha una màgia de la felicitat molt enganyosa»

La filosofia i l'educació són els seus dos pilars. Joan Manuel del Pozo (La Ronda de Andalusia, 1948) parla i escolta tenint un respecte afinadíssim pel valor i el significat de les paraules. Quedem a la Fundació Jaume Bofill (<http://www.fbofill.cat/>) i comencem posant sobre la taula una de les que més ha estat malmesa: la felicitat.

Aquesta conversa està patrocinada pel celler **Més Que Paraules** (<http://mesqueparaules.cat/>)

Foto: Gemma Ventura

Molts pares diuen que el que més volen a la vida és que els seus fills siguin feliços. Però què és la felicitat?

Diria que hi ha una felicitat babaua, que és la felicitat assimilable al que en podríem dir el festival d'Eurovisió i la música més o menys de ballar fàcil. Ja s'entén que els pares tenen bona fe, però sovint ens referim a un benestar absolutament superficial. És difícil saber què és la felicitat, però el que és segur és que ni és fàcil ser feliç ni tampoc és un estat permanent.

Ni es pot comprar.

Evidentment. Per tant, parlar de felicitat a vegades és frivolitzar-la. Aristòtil (<http://www.catorze.cat/noticia/5681/victoria/dificil/aristotil>), fa dos mil sis-cents anys, va escriure un llibre d'ètica per al seu fill per ajudar-lo a trobar la finalitat de la vida, la felicitat. Diríem que els humans aspirem legítimament a ser feliços, el problema és que no acabem de saber en què consisteix la felicitat i tendim a simplificar-la i a reduir-la. A més, a l'època moderna, estem ajudats per un avenç tecnològic espectacular que ens proporciona molts elements per conservar la salut, millorar-la, fer desplaçaments fàcils, ser joves per sempre. Hi ha una màgia de la felicitat que és molt enganyosa. El que hauríem de dir és que millor que no ens obsessionem a controlar la felicitat. Perquè si no, ens pot passar com aquell frare franciscà que li van preguntar: "Pare, vostè quan va al llit la barba la posa per sobre o per sota de la roba?" I aquella nit no va dormir.

Potser els feliços ni ho saben, que ho són.

Exacte. El millor estat de la felicitat és que no penses que ets feliç, ho gaudeixes. Si et comences a obsessionar si això és ser prou feliç o no, és probable que llavors entris en una desgràcia. Per tant, és important que ens tranquil·litzem i sobretot siguem conscients que simplificar no és bo, perquè la condició humana és molt complicada. Està molt condicionada per molts factors que no controlem: des de malalties i disgustos fins a frustracions i desgràcies que ens sobrevenen i no sempre van a favor del nostre benestar. Per tant, les hem d'entomar. Més que dir que vull que el meu fill sigui feliç, potser seria millor proposar que vull que el meu fill assoleixi una plenitud humana, rica i complexa i variada i difícil, de la qual es dedueix un estat d'ànim general acceptable per a ell. Ser feliç no és tenir el que vols quan ho vols.

A vegades, més que ser feliç és aparentar que ho soc.

Som en un món molt esclau de la imatge i en una civilització molt narcisista, que intentem agradar-nos a nosaltres mateixos, i construir de nosaltres la millor ficció possible. I potser aquests no són els millors camins. Aristòtil va establir un principi que és interessant: la felicitat és una activitat constant.

És que la nostra és una felicitat gandula.

Sí, la del cap de setmana i les vacances. Deia que és una activitat constant conforme a la virtut, que en grec vol dir excel·lència, optimització de les pròpies capacitats. Ell tenia la idea que cadascú arriba al món amb una varietat molt àmplia de capacitats, i el que el farà feliç és cultivar-les. Que cadascú tregui el millor del que té.

És un enriquiment més personal que material.

Per descomptat. Cal dir que els romans tenien dues paraules per felicitat: una, *felicitas*, que volia dir prosperitat material. I l'altra, que era *beatitudo*, que és la disposició a fer el bé als altres. *Beatitudo* ve de *beare*, que és fer el bé i donar alegria als altres.

Llavors, ser bona persona et pot apropar més a la felicitat.

Exacte, perquè al final es compleix un principi molt bàsic de la vida humana, que és que només reps el que dones. Si tu dones respecte, reps respecte. Si dones alegria, reps alegria. Si dones bondat, reps bondat. El secret perquè tinguis bondat, alegria i respecte és donar bondat, alegria i

respecte als altres. És posar en marxa una roda beneficosa. Hi ha gent que dona agressivitat, i en rep. Si veig algú que m'ataca, contraataco. Al revés: si algú em respecta, el respecto. Si el que vull és tenir un bon estat d'ànim, primer, l'he de difondre. D'aquesta manera em rebota.

És un treball més personal.

Horaci a la seva oda *Beatus ille*, que vol dir "feliç aquell", hi ha un vers molt maco: "Mentre siguis feliç (en el sentit de pròsper), tindràs molts amics. Però si el temps s'ennuola, estaràs sol". Què vol dir això? Posem una imatge contemporània: tenir un iot està bé? Depèn. És millor tenir un amic que en tingui un, perquè l'ha hagut de comprar, el manté, posa el combustible. I aquest té molts amics perquè hi ha molta gent a qui li fa gràcia anar amb el iot d'un altre. Quan se l'ha de vendre perquè l'empresa en què treballa s'ha arruïnat, es queda sol, perquè no eren amics d'ell, sinó del vaixell. Si el que ofereixes als altres és un vaixell, quan no en tinguis, no seràs ningú. Però si ofereixes bon rotllo personal, tindràs molta gent sempre amb tu.

La feina seria oferir el millor de nosaltres.

Exacte.

Però no només és oferir, també és l'exercici d'intentar ser millor.

I tant. No n'hi ha prou a somriure quan toca, a posar-nos la màscara, t'ha de sortir de dins. Perquè això passi hi ha d'haver un treball ètic de perfeccionament i millora personal, que és la base d'aquest benestar que després et farà contactar amb els altres.

L'altre dia veia els catàlegs immensos de Reis dels nens. Els estem educant en la banalitat?

És trist fer diagnòstics generals. Però és veritat que estem en una època que per al desenvolupament econòmic i tecnològic tenim molts recursos per entretenir-nos. Estem en una època d'espectacularitat, d'estimulació fàcil i això porta a la temptació de dir: estiguem sempre aparentment contents. He participat a la iniciativa d'una educadora sobre ensenyar el silenci als nens. Que aprenguin a gaudir d'estar estones completament callats, sense manipular elements. I descobrir que en el silenci hi ha una forma de felicitat: la tranquil·litat, la quietud. Perquè l'acceleració ens porta a una incapacitat d'assimilació de les coses, i passem molt per sobre de tot, sense aprofitar el suc ni la intimitat de totes les vivències. Vivim en aquesta època excessivament tensa, per la sobreestimulació, la sobreocupació i per no saber què fer del temps en què no fem res.

Això amaga la por a la soledat.

És una època aparentment d'hipercomunicació, però en el fons també té una soledat, perquè és una comunicació buida de contingut. El problema no és que et puguis comunicar molt, sinó què comuniquem? Perquè comunicar molt per no dir res és ridícul. És com si en comptes de parlar amb paraules ara comencem a dir: bral pastim gre xui sagr. També seria parlar, però no, perquè no ens transporta un contingut amb sentit. Estem banalitzant la comunicació en un sentit molt trist. Umberto Eco (<http://www.catorze.cat/noticia/2307/umberto/eco/home/sabia/tot>) deia que a través de les xarxes socials hem convertit la barra de taverna en mitjà de comunicació universal. És a dir, la bertrolada que abans es deia entre quatre amics a la barra d'un bar tot prenent una cervesa, i que quedava entre ells i no tenia més transcendència, ara la posem en un mitjà que el pot llegir tot el món. Estem donant una categoria immerescuda a una acció frívola, que si es manté en el context de reconeguda frivolitat, d'acord, però si no, es pot convertir en un missatge de suposat valor universal. Llavors és quan les xarxes es converteixen en una mena de gran barra de bar amb aparença de transcendència comunicadora. Ens estem falsificant la vida.

Ni la tristesa, ni la por, ni el dolor, ni l'angoixa, que formen part de la vida, les podem suportar gaire temps.

Hem decidit que la felicitat només és rialla, salts i brindis. Per molta gent la felicitat és estar sempre de festa, no fer res important, res seriós, res que costi una mica, res de treball. Això no es pot acceptar com a felicitat perquè, entre altres coses, no és natural a la vida humana. El que ho seria és treballar, perquè no hi ha res important que s'aconsegueixi sense esforç i compromís, que són conceptes que costen d'acceptar, perquè ens han fet creure que és possible viure només d'alegria.

És possible una tristesa feliç?

És una paradoxa, però té un sentit en la mesura que la tristesa és un sentiment humà lògic en determinades situacions. Si se't mor algú estimat, és lògic que estiguis trist, però això no vol dir que siguis infeliç. Pots assumir aquesta tristesa com una resposta positiva, en el millor sentit de la paraula, a una mancança molt important per a tu. El que seria estrany és que estiguessis content. L'estat humà bo quan hi ha una mancança greu és la tristesa. En la mesura que un estat natural és bo podríem dir que forma part d'un procés de felicitat. El que no es pot fer és entendre la felicitat ni com una meta final ni com una suma d'instantos permanentment alegres. La felicitat és el resultat d'una vida bona, no d'una bona vida. I aquesta vida bona inclou moments d'esforç, de frustració, de tristesa, de dificultat, d'angoixa.

Seria una vida sincera?

Sí, i que tingui autonomia, pensament propi, capacitat de decisió. La felicitat seria un derivat d'aquesta vida ben feta.

I implicaria respecte cap als altres i cap a un mateix.

Respecte ve de *respicere*, que vol dir tornar a mirar o mirar atentament.

Sovint es confon, perquè hi ha qui entén respectar-te com deixar-te fer el que vulguis.

Et respecto vol dir que m'interesses, que en tu hi ha una cosa, que és la dignitat humana, i altres qualitats. És el mateix que em passa quan vaig pel carrer mirant els aparadors i en un moment m'aturo i em concentro en alguna cosa que m'interessa. Cada persona té uns valors propis i unes singulars que a l'educador, especialment, li han de despertar un sentit de respecte. I el bon educador és el que és capaç de mirar tots els seus nens i nenes i veure que tenen uns valors que li interessin.

A vegades només ho veuen en alguns alumnes.

I els altres, malament.

La Neus Sanmartí diu que és impossible que un alumne sigui dolent en tot (<http://www.catorze.cat/noticia/7549/neus/sanmarti/es/impossible/alumne/sigui/dolent/tot>).

Evidentment. Tota persona està carregada d'una varietat de capacitats i valors que si els mires atentament, és a dir, si els respectes, els pots fer més grans. Quan un alumne se sent atentament mirat, veu que aquell mestre hi està interessat. Que té alguna cosa de valor. Quan hi ha respecte, hi ha un foment d'autoestima, i com a derivació, confiança; i com a derivació, motivació; i com a derivació, acció. Aquesta persona em respecta, em sento estimada, m'estimo a mi mateix perquè ell m'estima, em sento motivat i crec que puc amb tot.

Depenent de des d'on mirem podem construir o destruir.

Absolutament. Quan passa algú per davant teu i ni el mires ni el veus, tindrà la sensació que no és ningú. Però quan et dirigeixes a algú amb una mirada expressiva, transmetent-li que hi veus capacitats i possibilitats, se sentirà afalagada, reconeguda, estimulada. I quan has despertat la

motivació ja ho tens tot.

Els infants per confiar en ells, també necessiten que hi confiem.

El respecte és la clau de la vida moral, que es basa en el reconeixement de la dignitat de les persones. Tota persona pel sol fet de ser persona té una dignitat igual a qualsevol altra.

Això vol dir que tots som iguals.

La gràcia de la idea és que aquest és el millor fonament de la igualtat entre les persones.

Em ve molt la imatge de la fàbrica que dibuixa Francesco Tonucci (<http://www.catorze.cat/noticia/3306/adults/no/qui/entengui>) , en què els alumnes entren diferents i en surten iguals.

El problema de la paraula igualtat és que pot voler dir moltes coses a la vegada, i n'hi ha una de negativa: la uniformitat. Una de les confusions més tristes que hi ha en la vida educativa i la social és confondre la diferència amb la desigualtat. El dret a la diferència el tenim tots, a la desigualtat, no. Tenim dret a la igualtat de drets i tenim dret a la diferència en les formes de viure i de ser.

L'escola ho ha d'arreglar tot?

No en el sentit de suposar que tots els problemes de la societat depenen de com l'escola els tracti. Sobre el nen i la nena influeixen tants factors, que és una simplificació suposar que l'escola ho pot resoldre. L'escola és un factor d'influència molt important, però no és l'únic. A més a més dels mestres, tothom té responsabilitat educadora. Des del forner que fa el pa fins al periodista que escriu una notícia o el taxista que et porta a no sé on. No hi ha cap acció humana que sigui educativament indiferent. Tots acaben tenint una repercussió sobre els altres en el sentit d'exemplaritat, ens estem donant constantment exemples els uns als altres. Si és bo, ets educador; si és dolent, ets deseducador. Tothom hauria de descobrir que té capacitat educadora encara que no sigui un educador professional.

Si en fossin conscients, s'ho prendrien diferent.

Ho farien millor, perquè aprendrien que la seva responsabilitat és doble: no només de fer bé el seu treball sinó de millorar les altres persones.

S'ha perdut molta confiança entre pares i mestres. Com es podria recuperar?

Has dit una paraula clau: confiança. Necessitem que tots ens reconeguem la capacitat d'actuar i el principi de bona fe. Pares, penseu que els mestres s'han preparat i que la majoria, excepte algun brètol que sempre hi és en totes les professions, són bons professionals i que fan més del que poden per ajudar els nostres fills. Mestres, penseu que els pares volen el millor per als seus fills. Si es restablís una confiança intensa entre mestres, pares i societat en general, es multiplicarien les oportunitats educatives.

L'objectiu de tots és el mateix.

Estimular el millor creixement, físic, psíquic, ètic, social, de les persones. Per tant, del que es tracta és de fer-nos un gest generós de confiança perquè el que tenim entre les mans és un material importantíssim i delicadíssim: el creixement del nostre jovent. Col·laborant-hi segur que hi guanyem tots.

Coneixes molt i valors molt el significat de les paraules, però vas pel món i veus que no sempre és així.

El que s'ha de fer en aquests casos és -després de reconèixer el que diu Antonio Gramsci (<http://www.catorze.cat/noticia/5133/antonio/gramsci/optimista/voluntat>) , que "el pessimisme de la intel·ligència"- activar l'optimisme de la voluntat. Amb la meua intel·ligència veig que les coses no van bé, però no em resigno. Els mestres no es poden permetre el luxe de ser pessimistes, perquè amb el pessimisme és impossible que estimulis el creixement de les persones. Tenim una mena d'obligació ètico-professional bàsica que és l'optimisme de la voluntat. Confiar-hi sempre. I estimar el que fem.

Un alumne té dret a sentir-se estimat?

L'estimació és una forma avançada de respecte. Jo reconec en tu dignitat i capacitats i, a més a més, t'aprecio. Estimar és altament educador.

Un mestre hauria d'estimar tots els alumnes?

Per anar bé, sí. Primer, respectar-los i tot seguit, estimar-los. L'estimació és la fase superior del respecte. L'educador bàsic, respecta. L'educador avançat, respecta i estima.

Hauríem de tenir més present que el primer de tot és l'alumne i no la nota?

Sí. Hi ha un llibre clàssic de Daniel Pennac, *Mal d'escola* (<http://www.catorze.cat/noticia/4586/mal/escola>) , en què explica que de nen era un desastre, el que en diem el tonto de la classe. Un dels seus mestres va descobrir que tenia capacitat narrativa. Estava bloquejat amb un problema de matemàtiques i li va dir: "Per què no escrivis un conte d'això que li passa al personatge del problema?" I el nano ho va fer. Li va sortir un conte brillantíssim i a partir d'aquell dia va ser un alumne que triomfant. Què li va descobrir aquell mestre? Una capacitat específica. I la va potenciar. En comptes de dir-li aquí has d'aplicar la fórmula del teorema de Pitàgores, li va demanar que escrivís.

En un moment, Daniel Pennac explicava que aquell mestre li havia salvat la vida (<http://www.catorze.cat/noticia/4586/mal/escola>) .

En educació t'hi jugues la vida perquè és la vida. Hi ha una idea de John Dewey que diu: "L'educació no és la preparació per a la vida posterior, és la vida". Un nen i una nena a una escola estan tenint encara més vida que la que té el treballador a l'empresa. No l'estàs entrenant perquè un dia sigui no-sé-què. És més important estar a l'escola que a l'empresa, perquè moltes coses que passen a l'escola tenen repercussió després, i no al revés.

És lògic: a l'escola hi ha d'entrar la vida perquè és on ara viuen els nens.

Una imatge clara seria els entrenaments de futbol. Veus reportatges de jugadors que s'estan entrenant per a un partit. Què fan? Fan gimnàstica, estiraments, a vegades no hi ha ni pilotes. I després ve el partit. Distingeixes una cosa de l'altra. L'educació no és així, no és un entrenament, sinó que ja és partit. Els nens ja hi estan jugant.

A vegades sembla que a parvularis t'entrenin per a primària, a primària per a la ESO i a la ESO per batxillerat.

Cada moment és plenitud de vida.

Cada dilluns és cada dilluns.

Joan Maragall deia que la vida l'has de viure sempre com si allò que estàs fent fos el més important al món. Ara, tu fent-me l'entrevista i jo contestant-te, estem fent el més important del món. No estem aquí perquè un altre dia farem no-sé-què, ens hem compromès avui a fer aquesta

entrevista i la farem de la millor manera possible perquè ens hi juguem l'existència.

És que si no vius així, ja entres a la roda del fer per fer.

Si no, sembla que sempre t'estàs preparant per una cosa que vindrà un dia i serà autèntica. El que és autèntic és el present. Després viurem altres moments i quan arribin ja seran importants.

Aquesta podria ser la manera de donar sentit a la vida.

Sí. A vegades sembla que el que és important és una altra cosa que ja vindrà, però no. El que és important és l'ara.

Seria aprendre a prioritzar?

Sí, i a prioritzar el que vius.

Conversa patrocinada pel celler **Més Que Paraules** (<http://mesqueparaules.cat/>)

(<http://mesqueparaules.cat/>)